

Malmö högskola

Studie- och
yrkesvägledarutbildningen
Individ och samhälle

Uppsats
15 högskolepoäng

Jag hoppade av skolan. Och?

- Studieavbrott ur individuella och strukturella perspektiv

I'm a Dropout. So what?

- School Dropout from Individual and Structural Points of View

Evelina Bernting
Emma Pettersson

SAMMANFATTNING

Syftet med vår studie har varit att ta reda på varför vissa ungdomar gör avbrott från sin gymnasieutbildning. Vi har använt oss av en kvalitativ metod och genomfört totalt åtta semistrukturerade intervjuer. Våra respondenter är två dropoutungdomar, som vi intervjuat för att få en inblick i och djupare förståelse för individuella och strukturella orsaker som ligger bakom beslutet att hoppa av skolan. De övriga sex respondenterna är samtliga studie- och yrkesvägledare, varav fyra är verksamma på kommunala och fristående gymnasieskolor, en inom grundskolan och en arbetar inom det kommunala uppföljningsansvaret. Intervjuerna med dessa professionella personer har vi gjort i syfte att undersöka vilka subjektiva och objektiva förklaringar de har till att elever slutar skolan i förtid och hur de arbetar med dropoutsen. Med denna undersökning har vi kommit fram till att de bakomliggande orsakerna till att vissa elever hoppar av skolan alltid är personliga, men att bakgrunden utgörs av en blandning av individuella och strukturella faktorer. Vårt resultat av intervjuerna har vi tolkat och analyserat med hjälp av Becknes teorier om objektiva och subjektiva förklaringar till studieavbrott. Vi har även utgått från Becknes teori om tidiga och sena avbrytare och delvis kunnat kategorisera våra två dropoutrespondenter enligt denna.

Nyckelord: Dropouts, studieavbrott, gymnasiet, avhopp från gymnasiet, school dropout

2009-12-07

Malmö

Förord

Vi skulle härmed vilja uttrycka vår tacksamhet till dem som hjälpt och stöttat oss genom vårt uppsatsskrivande.

Först och främst ett stort och varmt tack till alla våra respondenter som genom att dela med sig av sina erfarenheter, visdomar och sin tid gjort vår uppsats möjlig! Vi vill även tacka er som hjälpt oss i kontakten med våra respondenter, särskilt Behrang Miri.

Ett stort tack går ut till vår handledare Frida Wikstrand som har varit ett oerhört pedagogiskt och konstruktivt stöd och en stor tillgång för oss. Varje gång efter att vi träffat dig har ny inspiration infunnit sig. Tusen tack, Frida!

Vi vill även skicka en tacksam tanke till Jan Anders Andersson som genom kursen ”Vetenskaplig teori och metod” förberedde oss väl inför arbetet med uppsatsen.

Tack till våra familjer och vänner som har stått ut med oss genom den här processen!

Till sist, men inte minst, vill vi också tacka varandra, för alla uppmuntrningar, sparkar i baken och roliga stunder under arbetets gång.

Evelina Bernting, Emma Pettersson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	5
1.1. Bakgrund.....	5
1.2. Syfte och frågeställningar	6
1.3. Definition av begreppet ”dropout”.....	7
1.4. Disposition.....	7
2. TIDIGARE FORSKNING	8
2.1. Studieavbrott under den senare hälften av 1900-talet och idag.....	8
2.2. Becknes undersökningar	8
2.3. Utsorteringen i skolan.....	9
2.4. Möjliga konsekvenser för dropoutsen.....	10
2.5. Motivation och förebyggande åtgärder och insatser.....	11
3. TEORIER.....	12
3.1. Orsaker och förklaringar till studieavbrott.....	12
3.2. Tidiga och sena avbrytare	12
4. METOD.....	14
4.1. Val av kvalitativ metod.....	14
4.2. Urval	14
4.3. Genomförande.....	15
4.4. Etiska överväganden	16
4.5. Källor	17
5. RESULTAT OCH ANALYS AV INTERVJUER.....	18
5.1. Två dropouts berättelser.....	18
5.2. Vägledarna om individuella orsaker till avhopp.....	23
5.2.1. Individuella orsaker och subjektiva förklaringar till avhopp.....	23
5.2.2. Vilken betydelse har socioekonomisk och etnisk bakgrund, genus, val av program och stödet hemifrån för dropoutsen?	24
5.2.3. Vad vägledarna tror att dropoutsen tänker om framtiden.....	26
5.3. Vägledarna om strukturella orsaker till avhopp.....	27
5.3.1. Grundskolans sortering leder till felval	27
5.3.2. Har dropoutsen fått tillräckligt med information och vägledning?	28
5.3.3. Skolans arbete för och syn på dropouts	29
5.3.4. Vägledarnas syn på gymnasiet som frivillig skolform.....	30

5.3.5. Alternativ till att gå gymnasiet	31
5.4. Sammanfattande analys	32
6. AVSLUTNING	33
6.1. Egna reflektioner.....	33
6.2. Metoddiskussion	35
6.3. Litteraturdiskussion/källkritik.....	37
6.4. Förslag till vidare forskning.....	37
KÄLLFÖRTECKNING	38

BILAGOR:

BILAGA 1, Presentation av respondenter

BILAGA 2, Intervjuguide: Dropouts

BILAGA 3, Intervjuguide: Studie- och yrkesvägledare inom gymnasieskolan

BILAGA 4, Intervjuguide: Studie- och yrkesvägledare inom grundskolans senare år

BILAGA 5, Intervjuguide: Studie- och yrkesvägledare inom det kommunala
uppföljningsansvaret

1. INLEDNING

Ett stort problem idag är hög ungdomsarbetslöshet och en av dess bakomliggande orsaker kan vara studieavbrott, då undersökningar har visat att ungdomar utan gymnasieutbildning är arbetslösa i högre utsträckning än ungdomar med avslutat gymnasium (Selin & Tydén, 2003). Karriärbanorna har förändrats från att det var vanligare förr att människor började arbeta i tidig ålder och behöll en anställning tills pensionen, till att många idag har flera karriärvägar, utbildar sig under längre tid och provar på några olika yrken.

Alternativet efter grundskolan är för de flesta ungdomar idag fortsatta studier på gymnasiet (Selin & Tydén 2003, s. 11). Vår tes om detta faktum är att det i princip inte finns några jobb ungdomarna kan få utan att ha de rätta kontakterna. Jämfört med hur läget på arbetsmarknaden såg ut för 30 år sedan, då en av anledningarna till att vissa ungdomar hoppade av skolan var att de hade fått ett jobb, ser möjligheterna till anställning långt ifrån lika ljusa ut för dagens dropouts (Reuterberg 1986). Vad som återstår blir ofta en praktikplats för de ungdomar som inte fullföljer en gymnasieutbildning.

Orsakerna till att elever väljer att avbryta sina studier är många och olika, men alltid personliga. Det finns en tendens att lägga ansvaret på den enskilde som hoppar av och se det som ett individuellt misslyckande (Beckne 1974 & 1984, Beckne & Murray 1994, Sigurdardottir, Birgisdottir & Jonsdottis 2004).

Diskussionen om huruvida information och vägledning i grundskolan är tillräcklig inför gymnasievalet är ständigt återkommande. Ett val av gymnasieprogram som inte är tillräckligt väl underbyggt kan vara en orsak till avhopp. Avhopp får konsekvenser för både den enskilde dropouten och samhället, bland annat ökar risken för arbetslöshet (Murray, 2004). Lite forskning har gjorts på området studieavbrott och dess orsaker ur dropouts egna perspektiv. Det är en angelägen fråga för vår framtida yrkesroll att ta reda på varför en del elever avbryter sin gymnasieutbildning i förtid.

1.1. Bakgrund

Enligt Rolf Beckne tillkom begreppet "dropout" under 1960-talet, då ett flerskaligt betygssystem infördes, vilket i praktiken ledde till att fler elever blev godkända i de ämnen som krävdes för fortsatta studier. Om det innan varit så att skolorna kuggade ut vissa elever, så blev det i praktiken nu snarare eleverna själva som valde att sluta skolan. Under samma tid gjordes en utredning (SOU 1963:42) som kom fram till att "särskilda åtgärder behövde vidtas

för att hjälpa elever som av olika anledningar misslyckats med eller tvekade om att fortsätta sina studier". Detta ledde dock inte till minskade avhopp (Beckne & Murray 1994, s. 2).

I oktober 2007 gick 153 162 elever i årskurs ett på gymnasiet. Här räknas även Individuella programmen (IV) och elever på fristående skolor in. Av dessa var det 6,6 procent, 10 054 elever, som inte återfanns året efter. De som avbrutit är indelade i elever med svensk respektive utländsk bakgrund. Av dessa var 3 260 kvinnor med svensk bakgrund och 3 525 var män med svensk bakgrund (lika stor procentuell andel, 5,4 procent dropouts bland båda könen). Bland kvinnor med utländsk bakgrund var det 11,4 procent av eleverna som gjorde avbrott, totalt 1 427 dropouts. Av de manliga eleverna med utländsk bakgrund var det 12,6 procent, 1 842 som hoppade av.

Inom endast IV återfanns knappt tre fjärdedelar av eleverna andra året. Av de 22 864 elever som läste på IV i oktober 2007 var det 5 772 som gjorde avbrott (25,2 procent) (enligt Skolverket, *Tabell 5B*: <http://www.skolverket.se/sb/d/1718#paragraphAnchor0> 2009-11-13).

En longitudinell undersökning gjord för AMS (före detta Arbetsmarknadsstyrelsen, numer Arbetsförmedlingen) har kommit fram till att fler ungdomar har fortsatt till gymnasiet och färre har hoppat av sedan 1970-talet (Selin & Tydén 2003). Fastän antalet som börjar studera på gymnasiet har ökat med åren samtidigt som avhoppet har minskat, menar Beckne (1994, s. 8) att "En mycket hög intagning och påbörjade studier för i regel med sig även högre avbrotttal och vice versa".

Intresset för vårt ämne uppstod under tidigare fördjupningsarbete inom Studie- och yrkesvägledarutbildningen, som handlade om den sneda rekryteringen till gymnasiet ur ett klass- genus- och etnicitetsperspektiv.

1.2. Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av den svenska arbetsmarknadens alltmer ökade krav på kvalifikationer och utbildning, vill vi undersöka varför vissa ungdomar hoppar av gymnasiet. Vår studie utgår dels från ett individuellt perspektiv, då vi intervjuar två dropoutungdomar för att få en inblick i deras anledningar till och upplevelser av att sluta skolan i förtid. Det andra perspektivet är mer strukturellt, då vi intervjuar sex studie- och yrkesvägledare på gymnasiet, grundskolan och inom det kommunala uppföljningsansvaret. Till dessa ställer vi bland annat frågor om hur de arbetar med dropouts, vilken framtidssyn de tror att dropoutsen har och hur vägledarna ser på gymnasiet som en frivillig skolform.

Våra huvudsakliga forskningsfrågor är:

- Hur ser våra två dropoutrespondenter på sin situation, kort- och långsiktigt?
- Vilka är de individuella orsakerna till avhopp, som kan förklaras subjektivt?
- Vilka är de strukturella orsakerna till avhopp, som kan förklaras objektivt?

1.3. Definition av begreppet ”dropout”

Termen ”dropout” kommer från det engelska språket och står både för processen då en person gör avbrott från sina studier och personen i fråga som genomgår processen. Svenska forskare och pedagoger har vedertaget ordet dropout, då man med hjälp av språkexperter inte funnit någon passande motsvarighet på svenska (Beckne 1974, s. 12).

Enligt Thurén (2007, s. 14) är ”det viktigt att göra klart för sig vad man själv menar - och vad andra menar”. Vi kommer i denna uppsats att använda oss av beteckningen dropout, avhoppare och studieavbrytare. De står alla för en och samma sak, som enligt vår definition är; de elever som påbörjar en gymnasieutbildning, men avbryter den i förtid (alltså *inte* de som gör omval och byter program).

1.4. Disposition

I denna uppsats presenterar vi i nästa kapitel den tidigare forskning i ämnet dropouts, som vi funnit intressant och relevant för vår undersökning. Olika teorier om studieavbrott och anledningar till detsamma tar vi upp i teorikapitlet.

I vårt metodkapitel beskriver vi den kvalitativa metod vi använt oss av och argumenterar för valet att genomföra intervjuer. Vi förklarar därefter vårt urval av respondenter och redogör för etiska överväganden.

Vår resultatdel inleder vi med att redovisa hela det samlade stoff som vi fick ut av intervjuerna med två ungdomar, så som vi tolkat deras svar och speglar dem mot våra teorier. Sedan presenterar och analyserar vi resultaten av intervjuerna med sex vägledare med hjälp av tidigare forskning och teorier, i olika teman.

I uppsatsens avslutning finner ni våra egna reflektioner utifrån resultatet, en metoddiskussion, litteraturdiskussion/källkritik och förslag till vidare forskning. För att inte bli för upprepande i texten har vi en kort presentation av våra samtliga respondenter i ”BILAGA 1”.

2. TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel redogör vi för den tidigare forskning som vi funnit intressant och relevant att använda oss av i vår studie. Vi inleder med en kort historisk tillbakablick över hur studieavbrottens frekvens och orsaker sett ut tidigare samt statistik i andelen avhopp idag.

2.1. Studieavbrott under den senare hälften av 1900-talet och idag

Historiskt sett så började förutsättningarna att få en anställning att minska under 1950- och 60-talen och därför blev skolutbildning viktigare. På 1960-talet infördes studiemedel för att demokratisera utbildningssystemet och minska samhällsklyftorna (Reuterberg 1986, s.17). På 1970-talet började arbetsgivare att ställa formella krav på grund- och yrkesutbildning och avhoppet från gymnasiet låg då på 15-20 procent (Beckne 1994, s. 11). Under samma decennium förändrades orsakerna till studieavbrott bland eleverna på gymnasiet. De som hoppade av sitt program gjorde det i högre utsträckning därför att utbildningen inte levde upp till förväntningarna. Tidigare hade en av de största anledningarna till avbrott snarare varit att dropoutsen fått ett jobb och därmed såg en större ekonomisk vinning med att arbeta än att gå i skolan, och/eller att arbetet tog för mycket tid i anspråk från studierna (Reuterberg 1986, s. 16).

Statistik från SCB (Statistiska Centralbyrån) visar att i dagsläget ligger riksnivån av andelen elever som gör studieavbrott/uppehåll från samtliga gymnasieprogram på närmare sju procent (<http://www.skolverket.se/sb/d/1718#paragraphAnchor0> 2009-09-23).

2.2. Becknes undersökningar

Bland de tryckta källor vi fann var författaren Rolf Beckne mest frekvent återkommande, då han varit tämligen ensam i sitt slag om att forska om orsaker till avbrott från studier i Sverige. Beckne har undersökt ämnet dropouts sedan 1970-talet och skrivit en rad böcker om utbildning där han fokuserar på elevers upplevelser av arbetsmiljön och undervisningen i skolan. Han har även följt grupper av dropouts i Örebro longitudinellt. Longitudinella undersökningar av orsaker till studieavbrott är vad Beckne (1974, s. 18) anser lämpar sig bäst, då han menar att dropoutsen är en rörlig grupp. När man följer en grupp människor under många år kan dropoutproblematiken belysas över tid och ge mest tillfredsställande resultat för forskningsfrågan. I vår uppsats kommer vi att använda oss av Becknes undersökningar för att tolka våra respondenter och analysera dessa tolkningar utifrån subjektiva och objektiva förklaringar till studieavbrott.

2.3. Utsorteringen i skolan

Vi läser i boken "DROPOUTS who drops out and why – and the recommended action" av Robert F. Kronick och Charles H. Hargis, att skolan och läroplanen tvingar in ungdomarna i ett visst mönster. Enligt denna studie är läroplanen nästintill alltid en bidragande faktor till att elever gör avbrott från skolan. Även om eleverna är lika gamla är det inte säkert att man har samma kapacitet att ta in information och att lära. Det är även ett antagande att läroplanen och uppgifterna som eleverna får i skolan är lagom lätta för att alla ska klara dem. En elev klarar sig inte i skolan, nivån trappas upp allteftersom eleven blir äldre och han eller hon misslyckas. Till slut hoppar eleven av skolan och blir "ett offer för läroplanen". (Kronick & Hargis 1998, s. 11).

Åsa Murray skriver i sin bok "Ungdomar utan gymnasieskola" om skolans sortering av dess elever. De elever som lämnar skolan tidigt gör detta för att de har blivit så kallat "utsorterade" av skolsystemet och de är, enligt denna teori, ungdomar som har haft stora svårigheter under hela sin skolgång. De utsorterade eleverna har inga ekonomiska skäl till att göra avbrott i sin skolgång, som till exempel ett arbete, utan de har fått klara signaler från skolan att de inte är tillräckligt kapabla att fullfölja sina studier (Murray 1994, s. 6). Något som har en stor betydelse i elevens val att gå vidare till gymnasiet eller ej, är skolans uppdelning och bedömning av eleverna. Skolan sorterar in eleverna i grupper baserade på bland annat hembakgrund och begåvning i skolan. Dessa grupper har också visat sig ha betydelse i elevens fortsatta studier och resultaten de uppnår, men även i vilka som får specialundervisning. Alla som avslutar sina gymnasiestudier i förtid har dock inte svårigheter, utan anger "skoltrötthet" och felval av gymnasieprogram som anledningar till avbrott (Murray 1994, s. 190).

I boken "Sluta skolan!" skriver Lennart Mogren att skolans främsta uppgift och mål är att i första hand förvara barn. Skolans andra största mål är att sortera barnen och Mogren jämför lärare med vilka fångvaktare som helst, fast han själv varit yrkesverksam lärare i 30 år. Detta är förstås inte vad som formuleras i de offentliga skollagarna och läroplanerna, där man i stället valt att uttrycka sig "politiskt accepterat" (Mogren 2003, s. 77). Vidare menar Mogren att för att nå upp till skolans "dolda mål" så använder man sig av lydnad som instrument; "Lydnad är inte bara att göra. Det är lika mycket att se och tänka på ett sätt som andra har bestämt är det önskvärda" (Mogren 2003, s. 5). Skolan som institution ska få människor att foga sig för samhällets och nationens uppbyggnads skull, enligt Mogren. Med andra ord så behöver man se till att människor går med på att passa in i olika fack. Detta eftersom det

behövs både personer som är välutbildade och sådana som står utan utbildning och tar de jobb de kan få och som ingen annan vill ha, på vår arbetsmarknad (Mogren 2003).

Vi kommer att tolka våra intervjuer med dropoutsen för att se om de kan ha blivit utsorterade av skolan, vilket i så fall är en objektiv förklaring till deras beslut att hoppa av.

2.4. Möjliga konsekvenser för dropoutsen

Enligt Beckne får ett tidigt studieavbrott, som egentligen borde kunnat förebyggas av skolans anpassning till eleven i stället för motsatsen, svåra konsekvenser för den enskilde individen. Då de grundläggande baskunskaperna som utgör målet för undervisningen inte tillgodosjorts blir det ofta väldigt svårt att hävda sig på arbetsmarknaden. Även vägen till olika former av studier förlängs betydligt av de bristande färdigheterna och baskunskaperna (Beckne 1974, s. 14). Beckne diskuterar kring hur skolans organisation är för dåligt utvecklad för att tillgodose alla enskilda elevers behov och menar att orsakerna till avhopp ofta ligger utom räckhåll för personal verksam inom skolan (*objektiv* förklaringsmodell). Den allmänna diskursen har för vana att lägga ansvaret på den enskilda eleven vid avbrott från studierna (*subjektiv* förklaringsmodell), något som blivit vanligare sedan begreppet ”dropout” slog igenom.

Åsa Murray skriver i sin uppföljningsstudie av ungdomar utan gymnasieutbildning, vilka hon i boken kallar för ”kortutbildade”, att dessa är särskilt utsatta på arbetsmarknaden. Hon säger att ”även om ungdomarna inte lär sig något av intresse för arbetslivet så utgår arbetsgivare från att skolan sorterar arbetskraften efter relevanta kriterier” (Murray 1994, s. 36). Enligt Murray har flera olika undersökningar visat att ungdomar utan gymnasieutbildning är överrepresenterade bland arbetslösa ungdomar och att en av förklaringarna till detta kan vara att arbetsgivare drar parallellen att den som är framgångsrik i skolan också kommer att vara det i arbetet. Murray menar att de kortutbildade ungdomarna (dropoutsen) fastnar på en sekundär arbetsmarknad där de frekvent återkommer hos arbetsförmedlingen för att få kortare anställningar eller vikariat, men för att nå mer kvalificerade yrken behöver de öka sina kvalifikationer (Murray 1994, s. 38).

Då vi efterfrågar samtliga respondenters teser om hur dropoutungdomar ser på sin framtid, undersöker vi deras studieavbrotts möjliga konsekvenser.

2.5. Motivation och förebyggande åtgärder och insatser

”Motivation är en inre låga som tänds vid chansen att få göra något man har lust till och önskar sig. Lusten att handla kommer när man upplever att det finns ett motiv och kan se en mening – därav uppstår motivation” (Andersson, Damkjaer & Lykke 2007, s. 72). Det finns två olika sorters motivation, dels den kortvariga och dels den långvariga. Den kortvariga motivationen är en spontan reaktion som tänds snabbt. Den innehåller en glädje men den kan försvinna lika fort igen. Den långvariga motivationen är som en stadig inre drivkraft som kan sträcka sig över månader och år. Den strävar mot ett mål som är realistiskt och inom räckhåll.

Boken WATCH handlar om ett utformat program för att förebygga studieavbrott genom grupp vägledning av elever. Men för att arbeta för att elever inte ska sluta skolan i förtid, menar författarna att det krävs att man kan identifiera de som befinner sig i riskzonen. Kartläggning av vissa karaktäristiska beteenden hos dessa elever är svårt att göra. Skolans lärare, vägledare och annan personal kan vara uppmärksam på en del särskilda elever, men eftersom det egentligen bara är eleverna själva som innerst inne vet att de kanske kommer att hoppa av, måste de vara motiverade att söka hjälp (Sigurdardottir, Birgisdottir & Jonsdottir 2004, s. 17). Författarna till WATCH menar att förebyggande arbete, i syfte att få de elever som betraktas vara i en riskzon för att lämna skolan till att i stället stanna kvar, kan vara lönlöst då resurser läggs på fel personer. De syftar då på de elever som har ett visst beteende och uppvisar dåliga resultat, men ändå fullföljer sin skolgång (Sigurdardottir, Birgisdottir & Jonsdottis 2004, s. 17).

Vi kommer att fråga våra vägledarrespondenter om hur de arbetar med motivation och eventuella förebyggande åtgärder och insatser i kontakten med dropouts.

3. TEORIER

I detta kapitel kommer vi att presentera de två teorier vi funnit mest relevanta för vår studie, vilka båda är Becknes. Den första teorin förklarar på ett subjektivt sätt orsaker till avhopp ur ett individuellt perspektiv. Den innehåller även objektiva förklaringar av ett strukturellt synsätt på studieavbrott. Den andra teorin innefattar Becknes indelning av dropouts i tidiga och sena avbrytare.

3.1. Orsaker och förklaringar till studieavbrott

Beckne har delat in förklaringar till studieavbrott i *subjektiva* och *objektiva* förklaringar. De subjektiva förklaringarna utgår från individens, det vill säga elevens, perspektiv. De objektiva förklaringarna handlar om skolans arbete för eleven eller bakgrundsvariabler som exempelvis hembakgrund och tiden för inläring (Beckne & Murray 1994, s. 13).

Orsaksfaktorer till avhopp som Beckne (& Murray 1994, s. 17) uppger är bland annat hembakgrund, psykisk och social skolmiljö, undervisningen, krav på eleverna samt bedömning och betygssättning av desamma. Skoltrötthet är en vanligt förekommande orsak som dropoutelever uppgett till att de valt att avbryta sina studier. Begreppet i sig kan te sig en aning diffust, då elevers skoltrötthet kan ha sitt ursprung även utanför den fysiska skolmiljön, i exempelvis hemmiljön. Men även kamratsituationen, fritidsmiljön samt personliga svagheter är faktorer som kan inverka på skoltröttheten, vilken Beckne (1981, s. 57) menar är ett syndrom. Gällande hemmiljön är det flera variabler som inverkar såsom föräldrars utbildnings- och yrkesbakgrund, inställning till studier och förmåga att hjälpa till vid läxläsning. Barn som bor med en ensamstående förälder löper dubbelt så hög risk för att avbryta sina studier i förtid, än barn boende med två föräldrar (Selin & Tydén 2003, s. 17).

Organisationsforskaren Drambo har strukturerat en triad av *symtom*, *problem* och *kärnproblem*. Dessa tillsammans utgör en hierarki som kan underlätta att förklara sambandet mellan underliggande faktorer som bidrar till beslutet att sluta skolan. Drambo kategoriserar in skoltrötthet under rubriken *symtom* och menar att det är en av de *subjektiva* anledningarna som elever uppger till att vilja hoppa av skolan (Beckne & Murray 1994, s. 12).

3.2. Tidiga och sena avbrytare

Beckne delar in dropoutsen i två grupper; tidiga och sena studieavbrytare. Den tidiga gruppen, som avbryter sina studier redan under högstadiet, karaktäriseras av ”missanpassningssymtom”, det vill säga att de är missnöjda med både undervisningen, lärarna

och skolan som helhet. Dessa elever går i skolan av tvång och i brist på annat. Avhoppet är då ofta föranledda av hög frånvaro och skolk, som Beckne (1974, s. 14) menar beror på en besvärlig totalsituation för eleverna.

Till den senare kategorin avhoppare räknas de som gör sitt avbrott i årskurs två eller tre på gymnasiet. Deras orsaker till avhoppet liknar till viss del den tidigare kategorins, men missanpassningssymtomen ”smyger sig på” eftersom. Eleven upptäcker att den inte klarar av studierna och hamnar efter skolkamraterna, vantrivs och bestämmer sig till sist för att utbildningen inte är rätt för den och hoppar av. Vissa av dessa börjar tänka taktiskt, på att byta program eller läsa på folkhögskola eller komvux i stället (Beckne & Murray 1994, s. 12).

I vår uppsats kommer vi att spegla båda dessa teorier mot vårt resultat av intervjuerna med två ungdomar som hoppat av gymnasiet och sex studie- och yrkesvägledare.

4. METOD

Denna undersökning är genomförd med en kvalitativ metod, det vill säga att vi intervjuar ett antal personer och använder oss av intervjumaterialet samt litteratur som vår empiri. I detta kapitel kommer vi först och främst att motivera och argumentera för vårt val av metod och sedan redogöra för vårt urval av respondenter, förhållnings- och tillvägagångssätt under arbetets gång samt de källor vi valt. En metoddiskussion finner ni i uppsatsens avslutande del.

4.1. Val av kvalitativ metod

Valet av kvalitativ metod har vi gjort med hänseendet att intervjuer ger utförliga och djupa svar av respondenterna, som vi saknade tidigare forskning på i ämnet (i synnerhet bland dropouts). Anledningen till att vi genomför intervjuer med de två ungdomarna är att vi vill få en djupare inblick i och bakgrund till varför de har hoppat av gymnasiet och hur deras situation ser ut idag. För att ta reda på detta behöver vi höra dropoutungdomars egna individuella och strukturella orsaker till avhoppet som speglas i deras berättelser.

Intervjuerna med vägledare gör vi i syfte att undersöka deras uppfattningar om subjektiva och objektiva faktorer som påverkar dropoutsen, men även för att kartlägga hur deras kontakt och arbete med elever som hoppar av skolan ser ut. En kvantitativ undersökning med hjälp av t.ex. enkäter skulle inte ge oss personliga erfarenheter och tankar till svar och dessutom kräva många fler informanter än vad vi nu kommer att använda oss av till våra intervjuer.

4.2. Urval

Till denna studie har vi intervjuat totalt åtta personer. Två av dem är ungdomar, en kille och en tjej i 20-årsåldern, som hoppat av gymnasiet för ett par år sedan. Dessa respondenter fick vi tag i genom privata kontakter. De övriga sex intervjupersonerna är samtliga studie- och yrkesvägledare, varav tre är verksamma på kommunala gymnasieskolor, en på ett fristående gymnasium, en på grundskolan och en som handläggare inom den kommunala uppföljningen.

Vi skickade förfrågan om intervjuer till totalt tolv studie- och yrkesvägledare verksamma på kommunala gymnasieskolor och vi fick positiv respons av fyra personer, men ansåg att tre av dessa var tillräckliga för undersökningen. För att kunna analysera eventuella likheter och skillnader i strukturer och vägledarnas erfarenheter av arbete med dropouts, ville vi även intervjuar vägledare på fristående gymnasium, grundskolan och inom det kommunala uppföljningsansvaret. Av 17 tillfrågade vägledare på fristående gymnasieskolor svarade tre positivt. Vi ansåg dock att en representant från denna skolform skulle räcka. Därför valde vi

att begränsa oss till att intervjua endast en av dessa frivilliga, som ansvarade för yrkesförberedande program (till skillnad från de tidigare utvalda respondenterna inom gymnasiet, som arbetade för studieförberedande program). Detta även med tanke på att vi ville undvika en alltför sned spridning av respondenterna och få med för många professionella personer i förhållande till dropouts i vår undersökning.

Respondenten verksam inom grundskolan arbetar även på gymnasiets Individuella program (IV) en dag i veckan och henne hade vi varit i kontakt med tidigare. Därför fann vi henne lämpad att besvara våra frågor om både dropouts som slutar skolan innan gymnasiet och de elever som börjar på IV. För att få en bild av hur uppföljning och vägledning av dropouts kan se ut utanför skolans regi har vi även intervjuat en vägledare verksam inom det kommunala uppföljningsansvaret.

4.3. Genomförande

En av ungdomarna, Ulf, ringde vi upp och intervjuade i mobiltelefon. Då de tekniska möjligheterna att spela in samtalet var begränsade, fick vi anteckna svaren och på så sätt transkriberade vi det på samma gång. Unni intervjuades av en av oss hemma hos en gemensam bekant och samtalet spelades in med diktafon för att sedan transkriberas. Vi hade utformat intervjuguider, men av praktiska skäl kunde ingen av dropoutrespondenterna få sin intervjuguide i förväg. Vi talade dock om vad intervjufrågorna skulle handla om och gav exempel på frågor vi tänkt ställa, då vi i förväg ringde och presenterade oss själva och syftet med vår studie (enligt Informations- och Samtyckeskraven, <http://www.codex.vr.se> 2009-11-05).

När vi bokat tid för intervjuerna med vägledarna utformade vi intervjuguider med frågor som uppstått då vi läst litteratur och tolkat statistik. Dessa förbestämda frågor, en så kallad semistruktur, lämnar utrymme över för följdfrågor. Intervjuguiderna skickade vi till informanterna minst en dag i förväg, för att ge dem möjlighet att gå igenom frågorna och förbereda sig inför intervjun. Vi besökte vägledarna på deras arbetsplatser och spelade in samtalen med diktafon. Vi satt båda med under samtalet och delade upp uppgifterna så att den ena av oss ställde i huvudsak frågorna, medan den andra antecknade eventuella följdfrågor som sedan ställdes i slutet av intervjun.

Därefter transkriberade vi ljudfilerna i sin helhet och läste igenom allt intervjumaterial noggrant. Detta för att kunna urskilja vad vägledarna egentligen sagt i svaren på våra frågor, det vill säga en tematisk metod (Dalen 2007, s. 108). Vi kunde på så sätt separera olika ämnen

som vi sorterade i färgteman för att jämföra resultaten med varandra och analysera slutsatserna. Teman i intervjuerna med vägledarna blev;

- Om arbetet (ansvarsprogram/verksamhet, kontakt med dropouts),
- Eleverna (vilka söker vägledning, vilka hoppar av och varför slutar de),
- Elevernas stöd hemifrån (föräldrars inverkan på elevernas val),
- Gymnasiet som en frivillig skolform (fler börjar på gymnasiet och färre hoppar av),
- Vilka alternativa sysselsättningar finns (för ungdomar som hoppar av gymnasiet),
- Skolan (hur man arbetar för och hur man ser på dropouts),
- Framtidssyn (vad vägledarna tror att dropouts tänker om framtiden).

Eftersom vi intervjuade sex vägledare och endast två ungdomar så fick vi också ut tre gånger så mycket transkriberat material av vägledaresrespondenterna. Därför var vi tvungna att sortera textmassorna i ovanstående teman, men det var inte nödvändigt att kategorisera ungdomarnas svar då de inte var lika omfattande. De intervjuade vägledarnas namn har vi, i enighet med Etiska rådets riktlinjer för konfidentialitet, valt börjar på "S", som i "studie- och yrkesvägledare". Ungdomarnas namn har vi valt börjar på "U" (<http://www.codex.vr.se/2009-11-05>).

I talspråk förekommer mycket läten i tankepauser mellan ord och meningar, som t.ex. eh, ääh, ååå. Dessa har vi valt att inte skriva ut som de låter, utan i stället sätta tre punkter i följd;... . När intervjupersonen är tyst en längre stund och vi inte heller avbryter tystnaden med någon följdfråga skriver vi ut; (tystnad) och om personen vi intervjuar skrattar under samtalet så skriver vi det som; (skratt/skrattar). Samtliga intervjuers längd varierar mellan 28 och 54 minuter.

I vår resultatdel av denna uppsats kommer vi att citera våra intervjupersoner. Detta för att vi vill återge deras egna ord till läsaren. Vi vill även tydliggöra vilket som är vår tolkning, då vi kopplar utlåtandena till teorier och tidigare forskning och med hjälp av dessa analyserar resultatet.

4.4. Etiska överväganden

I denna studie har vi tillämpat Etiska rådets riktlinjer för forskare som består i; Informationskravet, Samtyckeskravet, Nyttjandekravet och Konfidentialitetskravet (<http://www.codex.vr.se/2009-11-05>).

När vi talade med våra dropoutrespondenter innan intervjuerna genomfördes, informerades vi dem om att de skulle vara anonyma i vår uppsats. Vi sa även att om någon fråga skulle kännas

svår, känslig eller för personlig att besvara, så fick de säga ”pass” i stället. Vi talade om för dem att de när som helst fick lov att avbryta sitt deltagande i vår studie, om de av någon anledning ville det, och att de gärna fick ta del av den när den är färdig (enligt Samtyckes- och Nyttjandekraven, <http://www.codex.vr.se/2009-11-05>).

I e-posten med förfrågan om intervjuer som vi skickade till vägledarna presenterade vi oss själva och vårt syfte med studien samt att vi önskade spela in samtalen. Innan vi startade intervjuerna informerade vi respondenterna om att bara vi författare av denna uppsats kommer att lyssna på det inspelade materialet, vår tystnadsplikt samt garanterade dem anonymitet (i högsta möjliga mån inom kollegiet). Det vill säga att vi citerar dem med fingerade namn utan att avslöja deras enskilda arbetsplats, dock medvetna om att de inom yrkeskåren skulle kunna identifiera varandra (Informations- och Konfidentialitetskraven, <http://www.codex.vr.se/2009-11-05>). Efter att intervjuerna var genomförda frågade vi vägledarna om vi fick återkomma om vi behövde komplettera vårt material och erbjöd dem att ta del av vår studie när den är färdig.

4.5. Källor

Den litteratur vi använt oss av i studien har vi sökt oss fram till på Malmö högskolas biblioteks hemsida (<http://mah.se/Bibliotek/Soka-information/Sok-bocker/> 2009-10-31). Vi har också fått en del förslag på relevant litteratur av vår handledare. I statistiska källor på Internet har vi funnit empiriskt material i form av fakta och siffror.

5. RESULTAT OCH ANALYS AV INTERVJUER

I denna resultatdel av vår uppsats redovisar vi våra respondenters intervjusvar i form av citat och våra egna tolkningar av dessa. Vi börjar med att presentera våra tolkningar av resultatet vi fått av intervjuerna med två ungdomar som har gjort avbrott från gymnasiet. Sedan redovisar vi vägledares respondenternas förklaringar till studieavbrott ur dels ett individuellt perspektiv, dels ett strukturellt.

5.1. Två dropouts berättelser

Unni är 21 år gammal och arbetslös. Hon bor fortfarande hemma och lever på de pengar hon tjänade i somras när hon jobbade på Liseberg. Hon berättar här lite om vad hon gör om dagarna;

Unni - Nu är jag arbetslös, förut jobbade jag på Liseberg. Så jag visste att jag skulle bli arbetslös, men jag har inte börjat söka jobb än. Nu är jag lite ledig, kan man väl säga (skrattar)... Jag spelar teater... Och umgås och har roligt och är ledig. Jag jobbade ju hela sommaren. Och jag har pengar kvar och så, så att det är inte så att jag... Jag kommer ju söka jobb sen, när jag måste.

Angående hennes situation som dropout så tycker hon inte att den är något speciell. Hon blev till och med lite glad när hon blev tillfrågad att bli intervjuad, för det fick henne att känna sig speciell. Vi tolkar det som att hon inte har tänkt så mycket på sin situation och kanske inte heller märkt något speciellt i sin omgivning som skulle peka på att det var något särskilt med den. Unnis föräldrar var väldigt stöttande både inför hennes val till gymnasiet och när hon bestämde sig för att hoppa av sin utbildning. Hennes pappas krav var att hon gjorde något annat istället. Unnis pappa gick inte i skolan själv och han tycker det är väldigt viktigt att ha en utbildning, medan Unnis mamma som studerade och fick bra betyg, inte tycker att utbildning är det viktigaste.

Ulf är 19 år och arbetslös. Han gör inte så mycket om dagarna utan ”softar” mest och tillbringar tid med sin flickvän. Han lever på ekonomiskt bistånd och har flyttat hemifrån. Vi frågade om hans föräldrars inställning till skola och arbete; ”Alltså, jag har ju ingen kontakt med min pappa. Men min mamma tycker att det är synd att jag inte går i skolan längre, så hon är ledsen för det”. Vi ställde frågor som undersökte hur våra dropouts uppfattade sin egen tid i skolan. Här innefattas också kontakten med studie- och yrkesvägledaren på grundskolan och om den vägledning och information som gavs var tillräcklig för respondenten. Vi frågade både Ulf och Unni ”Hur tänkte du när du valde gymnasieprogram?”;

Ulf - Alltså, när jag gick ut hade jag bara 20 poäng.

Unni - Jag var jätteskoltrött. Så jag tänkte att jag ville gå något som är kul, jag tänkte inte alls att ”nu ska jag välja någonting som jag kan ha nytta av sen, så jag kan plugga vidare”, utan något roligt som gör att jag vill gå till skolan över huvud taget. Så jag valde teater, också kom jag in där.

Unni valde gymnasieprogram efter dels intresse, dels för att bli motiverad till att gå till skolan. Ulf hade inte några direkta alternativ när han skulle fortsätta till gymnasiet och detta kan ha varit en orsak till att han inte fullföljde sitt år på IV (Individuella programmet). Han kommer inte heller ihåg att han var i kontakt med någon studie- och yrkesvägledare under högstadiet som hjälpte honom med valet till gymnasiet. Unni hade inte heller någon hjälp av studie- och yrkesvägledare, vad hon kunde komma ihåg.

Unni - Jag tog inte det så seriöst att välja till gymnasiet. Vissa var ju noga med att välja rätt skola och så, men jag gjorde ju ett... Vad heter det... Teatertest. Så sen valde jag ju den som jag trivdes bäst på.

På frågan om hon tyckte att gymnasiet var frivilligt svarade Unni, att ja, det tyckte hon. Hon är helt övertygad om att hon kommer klara sig ett tag utan gymnasieutbildning. Hon känner ingen stress över sin situation. Ingen av våra respondenter hade några dokumenterade svårigheter i skolan. Ulf tyckte bara att skolan var tråkig och händelselös. Unni har dock på senare dagar funderat över om hon inte har någon koncentrationssvårighet. Hon har svårt för att sitta still och koncentrera sig en längre stund. ”Vad hände när du valde att hoppa av skolan, kan du berätta lite om tiden innan och efter?”;

Unni - Jag kommer typ inte ihåg. Det var så längesen. Pappa sa att om jag skulle hoppa av så var jag tvungen att göra något annat. Så jag valde att börja på den andra skolan, som var enbart för elever som hoppat av sitt program. Men jag var fortfarande skoltrött och där blev det ännu lättare att skolka, för det var fler som kom från samma situation som jag så jag hade alltid någon att skolka med.

Vem eller vilka pratade du med innan du hoppade av? Var du i kontakt med gymnasieskolans studie- och yrkesvägledare innan avhoppet och vad hände i så fall i det mötet?

Unni - Jag pratade med mina föräldrar. Studie- och yrkesvägledaren på min första gymnasieskola skrev bara över mig till den andra skolan. Mina klasskompisar tyckte att det var tråkigt att jag skulle sluta, men jag var ju inte i skolan så mycket så det var nog ingen överraskning. Något jag kommer ihåg som jag tyckte var jobbigt var att när vi satte upp föreställningar i skolan så fick jag ju en roll. Men eftersom jag typ aldrig kom så satte jag andra i klistret. Det gjorde att jag skämdes och skolkade ännu mer. Det slutade med att någon annan fick ta min roll.

Unni skolkade mycket och till slut var det lättare att stanna hemma från skolan än att gå dit. Skammen hon kände över att sätta sina klasskompisar i klistret hämmade henne.

Unni - Sen när jag hoppade av den andra skolan så var det mer att det rann ut i sanden. Jag kommer inte ihåg att jag skrev på några papper eller något sådant.

Ulf - Det kändes bara meningslöst att gå i skolan och jag var skoltrött och ville tjäna pengar på ett bättre sätt i stället.

Var det skönt efter att du tagit beslutet att hoppa av?

Ulf - Ja, det var det. Man kunde sova längre på dagarna (skrattar).

Pratar du med någon eller några om din situation?

Ulf – Ja, med min socialsekreterare. Och med min flickvän och mamma också. Men jag tycker inte att det är någon stor grej att jag slutade skolan, så det är inte så mycket att prata om. Många hoppar ju av för att området där vi växte upp inte var så bra... Men jag tänker att det kanske var meningen också. Att jag inte skulle gå i skolan.

Unni - Jag tycker själv inte att min situation är något speciellt. Jag ser inte det som en stor grej att jag hoppade av gymnasiet.

Vi tolkar att ”Många hoppar ju av för att området där vi växte upp inte var så bra” som en strukturell förklaring till Ulfs studieavbrott, som ligger utanför honom själv. Ulf säger att det kanske var meningen att han inte skulle gå i skolan. Vi tolkar det som att han själv inte tyckte att han passade in i skolans värld men även som att han har blivit utsorterad därifrån (enligt 2.3. Utsorteringen i skolan) som ännu en strukturell faktor.

Båda våra dropoutrespondenter har vi kunnat kategorisera med hjälp av Becknes teori om tidiga och sena avhoppare. I Unnis fall kan vi se vissa likheter med de dropouts som slutat skolan på grund av skoltrötthet eller att de valt fel program (vilka Beckne klassar som sena avbrytare och som vi presenterar i 3.2. Tidiga och sena avbrytare). Vi antar att denna kategori dropouts är mottagliga för hjälp och motiverade att göra någonting i stället för ingenting alls. Den kategorin dropouts som Beckne klassar som tidiga avbrytare har haft stora svårigheter genom hela sin skolgång och försvinner gradvis från skolan mer och mer, tills de inte återvänder. Om dessa dropouts inte får ett jobb, är risken hög för att de går helt sysslolösa eller väljer en kriminell väg. Vi ser att Ulf skulle kunna vara ett exempel på en tidig dropout som uppvisat missanpassningssymtom under en längre tid i skolan. Något alternativ till IV fanns inte och därifrån hoppade han av efter ett antal månader.

Då arbetsmarknaden för ungdomar ser ut som den gör i dagens läge, vill vi veta hur dessa ungdomar utan gymnasieutbildning ser på framtiden. Ulf säger att det är svårt att få arbete utan utbildning men i framtiden vill han ha jobb och familj. ”Vill du berätta om hur du ser på din framtid på kort och lång sikt?”;

Unni - På kort sikt så är jag ju arbetslös, men tänker försöka ta lite ströjobb här och där. Det ser ju bra ut på mitt CV sen också, att man inte har ett halvår där man inte har gjort någonting. Men jag vill inte jobba inom vården.

Vad tror du att du gjort idag om du hade gått kvar i stället?

Ulf - Det är möjligt att jag skulle gå på Hotell- och restaurangprogrammet som jag egentligen ville. Men jag tror inte att jag hade varit glad då.

Har du funderat på att studera igen så att du kan få ett slutbetyg?

Ulf - Ja, jag vill bli kock. Det är roligt att laga mat.

Vi tolkar Ulfs uttalanden som motsägelsefulla, då han å ena sidan lämnat skolan för att ”tjäna pengar på ett bättre sätt” samtidigt som han har drömmar om att utbilda sig till kock, fast han nu är utan sysselsättning och försörjer sig på bidrag. Från den första skolan som Unni hoppade av blev hon överskriven till den andra, som var en gymnasieskola för just elever som avbrutit sin skolgång. Från den gymnasieskolan har hon inte hört något sen hon valde att avsluta sina studier. Unni hade inte heller kontakt med någon myndighet, men Ulf är däremot

inskriven på arbetsförmedlingen. När han hoppade av skolan försörjde han sig som kriminell, men det är inget han håller på med längre. Unni har varit inskriven på arbetsförmedlingen tidigare, men då hon fick jobb i somras gick hon ur. Vi frågade hur de tycker att de har blivit bemötta på arbetsförmedlingen;

Unni - Jag tror att de bemöter alla på typ samma sätt. Det kändes lite som man behandlades som om man vore lite efter. Jag tycker också att de skjuter ner ens idéer om man har några. Jag har jobbat inom vården innan och då tyckte de absolut att det var de jobben jag skulle söka, fastän jag hade andra idéer.

Ulf - Inte på något särskilt sätt. Det är väl likadant för alla arbetslösa ungdomar som går dit.

Unni tyckte det var jobbigt med arbetsförmedlingen för det blev för ”skolaktigt”. Hon kopplade tvånget till att gå till arbetsförmedlingen med skolplikten i grundskolan. En situation som Unni tyckte var jobbig var när hennes gamla klass tog studenten; ”Det var jättejobbigt. Jag mådde väldigt dåligt flera dagar efter det. Jag ville också vara med om den grejen, att fira...” (Unni). Unni berättade att hon på en ny arbetsplats blev tillfrågad när hon tog studenten av en medarbetare. Hon svarade då med att berätta vilket år hon var född, istället för att avslöja att hon inte gick klart gymnasiet. Medarbetaren drog då slutsatsen att Unni hade gått gymnasiet och tagit studenten samma år som henne. Man kan tolka Unnis beteende i denna situation på flera sätt. Eventuellt skämdes hon över att hon inte fullföljt sin gymnasieutbildning eller så kanske hon tyckte det var jobbigt att förklara sig. Möjligen tycker hon inte att hon behöver förklara sig själv och sin livssituation.

Känslan som vi fick av intervjun med Ulf var att hans liv, efter avbruten skolgång, tog en ny vändning. Ulf är mycket nöjd och glad över att ha träffat sin blivande fru, att de är på väg att tillsammans bilda familj, som är ett av hans två mål med livet (det andra att få ett jobb). Hans inställning till avbrutna studier är; ”No big deal”, men svårt och tufft på arbetsmarknaden att stå utan. Unni sa under intervjun att trots att hon numera var arbetslös, så såg hon inte detta som något problem, utan hade en tro om att allt kommer att ordna sig även om hon inte har någon gymnasieutbildning.

5.2. Vägledarna om individuella orsaker till avhopp

Studieavbrott kan bero på en mängd olika faktorer som tillsammans utgör en i högsta grad personlig bakgrund till dropouts beslut att hoppa av skolan. I detta kapitel kommer vi att presentera de individuella orsakerna och subjektiva förklaringarna till studieavbrott, som de intervjuade vägledarna ser som vanliga.

5.2.1. Individuella orsaker och subjektiva förklaringar till avhopp

Vi kommer här att tolka och analysera svaren som vi fick av vägledarna på frågan ”Vilka anledningar uppger eleverna till att de vill sluta gymnasiet?”. Enligt flera av vägledarrespondenterna är skoltrötthet ett vanligt symptom bland dropoutsen, vilket är en individuell anledning som tillhör de subjektiva förklaringarna av studieavbrott. Stellan sa att vanliga anledningar till avhopp är; ”Skoltrötthet, fel program, kom inte in på det man ville.” Vår tolkning av begreppet skoltrötthet är att det innebär att man är omotiverad, uttråkad, understimulerad, stressad och känner olust, vantrivsel och meningslöshet inför skolarbetet och skolan som arbetsplats.

Att många olika bidragande faktorer påverkar och påverkas av varandra är helt klart, men den bristande motivationen kan ha sitt ursprung på ett eller annat håll. Man kanske av olika anledningar har svårigheter med att hinna med i undervisningen. Exempelvis kan språket vara helt nytt, vilket leder till att man inte uppnår kunskapsmål eller presterar godkända resultat i tester. Detta kan i sin tur ge en dålig självkänsla och/eller känsla av meningslöshet. Det kan också vara så att man upplever undervisningen som alltför teoretisk, abstrakt och om eleverna dessutom inte blir tillräckligt hjälpta av lärare kan detta sammantaget resultera i dåliga resultat och omotivation (Beckne 1981, s. 59).

Stina kunde se skillnader mellan tidiga och sena avbrytares anledningar till avhoppet, som vi anser stämmer väl överrens med Becknes teori om tidiga och sena dropouts (vilken finns med i 3.2. Tidiga och sena avbrytare). Många är skoltrötta eller har hamnat fel och en del har faktiskt fått jobb.

Om vi tar IV-klassen då så är det ju många som hoppar av där för att de är trötta av att ha gått ett år på IV innan, eller kanske två år innan och nu är de där igen och känner att nu är jag här igen, det här har jag gjort innan... Och nu är de skoltrötta och vill bara göra något annat. Och från HP, om man hoppar av i början så är det därför att man kommit in på sitt förstahandsval eller för att man känner att det här var inte rätt. Men hoppar man av i tvåan eller trean så är det ofta skoltrötthet, eller för att man har fått jobb då.

En av Becknes teorier (som vi tar upp i vår inledning) är att skolan tenderar att frigöra sig från ansvaret för studieavbrott, genom att i stället föra över det på eleven själv. Denna teori fick vi bekräftad i flera av intervjuerna med vägledarna. Bland annat svarade Sigbritt på frågan ”Vilka tror du är bidragande orsaker till att elever inte klarar skolan?” så här;

Den största anledningen som jag ser är utanför skolan. Klart att skolan också kan ändra på sig och hela den biten, men... Jag tycker att det är väldigt tydligt om jag tar elever som inte är godkända så finns det en historia bakom alla dem som inte är en skolproblematik, utan något annat.

Vår analys är att skolan, trots mottot ”En skola för alla”, som institution omöjligen kan passa alla elever och därför är det en del elever som upplever att det inte är den plats de ska vara på, i alla fall inte just nu i livet (<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1105> 2009-11-23). ”Man går igenom en livskris, helt enkelt” (Stellan), vilket vi tolkar som en individuell anledning som har en subjektiv förklaring.

5.2.2. Vilken betydelse har socioekonomisk och etnisk bakgrund, genus, val av program och stödet hemifrån för dropoutsen?

Då rekryteringen till gymnasiet är snedvriden ur både klassmässigt såväl som genusperspektiv (Selin & Tydén 2003, s.14), fann vi det intressant och relevant för oss att fråga vägledarna som vi intervjuade om de kunnat se något mönster bland de elever som hoppar av gymnasiet. Samtliga av våra vägledarrespondenter svarade att de av olika anledningar inte kan (eller vill) se något mönster som består i socioekonomisk bakgrund bland de dropouts som de varit i kontakt med. Biologisk könstillhörighet och etnisk bakgrund var av naturliga skäl något enklare att se för Stina, även om hon betonar att dropoutsen alltid har en personlig anledning till att de hoppar av;

Men det skulle väl vara IVIK då, som man kanske börjar på när man är 19 också blir man gravid och går hem och då kommer man ju inte tillbaka till gymnasiet igen för då blir det ju Komvux nästa... Eller så skickas man tillbaka till hemlandet.

Även språksvårigheter kan utgöra en anledning till avhopp för de elever som inte är födda i Sverige. Siv sa dock att dessa elever egentligen inte vill hoppa av, utan att de inte klarar av skolan på grund av språket. De som hoppar av från Stens program har oftast sociala skäl till att de avbryter;

Det kan ju handla om att man hjälper dem med myndigheter, den sociala omsorgen. Skolan är inte alltid prio ett. Vi har väldigt få elever som slutar därför att de inte klarar av. Det kanske beror på att vi bara har yrkesförberedande program som är väldigt praktiska.

Vi ser både likheter och skillnader i vad Siv och Sten ser som anledningar till att vissa elever hoppar av skolan. Precis som Stens uttalande så har Siv i andra sammanhang under intervjun nämnt att sociala problem kan vara en bidragande faktor till beslutet att avbryta studierna. Siv sa att vissa föräldrar har höga förväntningar och krav på sina barn att utbilda sig, vilket vi kan koppla till vad Sten har för teori om de relativt få tjejer som läser Fordonsprogrammet; nämligen att de vill leva upp till en yrkestradition inom familjen. Han menade dock att väldigt få av andelen tjejer hoppar av utbildningen, eftersom de är motiverade att fullfölja den. Ur detta tolkar vi att motivationen kommer av stödet hemifrån, men även att eleverna kanske pressas av föräldrarnas förväntningar. Sten beskrev att "sociala skäl" till avhopp kan handla om allt från att en ungdom "gjort något dumt" och därför kommer i kontakt med myndigheter, till att hemförhållandena ser väldigt olika ut;

Vi har väl två världar, vi har vissa elever med föräldrar som är jätteengagerade och med och verkligen stöttar. Och sen har vi elever med föräldrar som tyvärr inte är med, eller som kanske har lite trasiga hemförhållanden...

När vi intervjuade Siv gav hon en annorlunda bild av vilka individuella orsaker dropoutsen som hoppar av från hennes program har, jämfört med Stens;

Nu jobbar jag ju bara med Samhällsvetenskapliga programmet och Naturvetenskapliga programmet. Så där kan orsaken till ett avhopp vara att man inte klarar skolan, inte att man egentligen vill hoppa av. Det är klart att det finns de som byter program efter första året för att de känner att de inte klarar av det. Men nej, det finns alldeles för många olika orsaker till det för att man ska kunna se att det är ett speciellt mönster... Idag har vi alla typer av elever på alla våra program, egentligen.

Bland dropouteleverna som sökt sig till de studieförberedande programmen verkar den vanligaste orsaken till avbrottet vara att man inte klarar av studierna av olika anledningar. På de yrkesförberedande programmen var i stället sociala skäl vad som oftast angavs som orsak till avhopp. Vi kan tolka våra respondenters svar som att det skett en förändring över tid på Sivs programinriktningar, där hon menar att de nuförtiden har "alla typer av elever". Fallet

verkar snarare vara tvärt om på Stens praktiska program, där han ser en ”generell sökbild” och en tendens att man i grundskolan fortfarande har synen på yrkesinriktningarna som allmänt praktiska med liknande innehåll. En likhet vi ser är dock att det i bägge fallen kan röra sig om felval som en subjektiv förklaring till avhoppet, att inriktningen inte passar eleven.

Nu, när vi ovan har presenterat svar på frågorna som rör individuella orsaker till studieavbrott bland dropoutsen och hur vägledarna upplever att stödet från hemmet ser ut för dem, vill vi också visa ett exempel på varför just stödet hemifrån kan se så olika ut. Detta fick vi fram i intervjun med Sigbritt;

Vissa har jätteengagerade föräldrar och andra elever får fixa allt själv. Jag hade önskat att det hade funnits mer stöd från föräldrar här. När jag pratar med mina kollegor så är det ju litegrann vilket upptagningsområde man har, alltså olika delar av staden. Det är en ganska blandad skola, vi har både invandrare och svenskar, högutbildade och lågutbildade. Jag tror det spelar roll, om man är högutbildad så vill man nog att ens barn ska vara duktigt i skolan. Kommer man från ett annat land så känner man inte till det svenska skolsystemet och det kan ju också vara ett problem.

Sigbritt är den enda av våra vägledarrespondenter som säger sig se ett samband mellan hemmet och barnens utbildning. Vi tolkar hennes uttalande som att de föräldrar som själva är högutbildade anser att utbildning är viktigt och vill att deras barn också ska gå en liknande väg. Därför ger dessa föräldrar mera stöd i skolarbetet till sitt barn, vilket vi tror motiverar eleven och ger den bättre resultat och betyg, som i sin tur gör att den kan komma in på vidare studier.

5.2.3. Vad vägledarna tror att dropoutsen tänker om framtiden

Vi frågade våra vägledarrespondenter vad de tror att elever som hoppar av gymnasiet har för tankar om framtiden, fortsatta studier och yrken. Svaren kommer vi att tolka i detta stycke.

Sten tror att dropouteleverna ofta har en tråkig syn på framtiden, men han tror att det kan bero på att eleven är inne i en jobbig och mörk period just i beslutsfattandet. Siv tycker sig se att alla elever, dropout eller ej, känner sig oroliga inför framtiden. Hon tror också att det kan kännas tungt och stressande när eleven känner att den inte är på rätt plats. Men hon försöker att ingjuta hopp; ”Jag försöker alltid vända på det och se att man har klättrat lite på insiktstrappan och att man vet lite mer om sig själv och att man lär sig av det”.

Sigbritt, vår respondent från grundskolan, ser att det är väldigt olika hur långt fram eleverna är i sina tankar om framtiden. Hon menar att det är väldigt stor skillnad på elever som går i årskurs nio, vissa är mer mogna än andra. Hon tror också att eleverna är stressade inför framtiden, då ungdomarna hör mycket om arbetslöshet och de inte vill hamna i den situationen själva. De elever som har bestämt sig för att gå ett praktiskt program frågar ofta Sigbritt vilket av de yrkesförberedande programmen eleven ska välja för att få arbete efter avslutad utbildning.

Stellan, som jobbar utanför skolväsendet, tror att dropoutsen är desperata; ”Desperation är en, men sen finns det de som struntar i det också, som redan är inställda på att läsa på Komvux”. Stina berättar att många av eleverna har stora drömmar. Väldigt många som går IVIK vill läsa vidare och bli läkare, tandläkare och lärare och de har ofta en stor tro till det svenska utbildningssystemet.

5.3. Vägledarna om strukturella orsaker till avhopp

I detta avsnitt kommer vi att presentera de strukturella orsakerna och objektiva förklaringarna till studieavbrott, som kommit fram i våra intervjuer med vägledarna.

5.3.1. Grundskolans sortering leder till felval

Sten säger att de elever som hoppar av från hans skola på grund av att de gjort ett felaktigt val, har sorterats in på ett praktiskt program av grundskolan. Han menar att det finns en fördomsbild av att de yrkesförberedande programmen är likadana allihop. Sten tror dock inte att det varit studie- och yrkesvägledaren som gjort ett dåligt jobb, utan att det snarare handlar om andra personer som är med och stöttar eleven vid valsituationen, exempelvis kompisar och lärare.

Varje år har vi till exempel någon som velat gå bygg, men så kommer de inte in på det och så säger någon till dem att ”Jamen du som vill jobba praktiskt, välj Fordonsprogrammet”. Man sätter något sorts likhetstecken mellan de här yrkesförberedande programmen. Även om eleverna ibland prövar det så kan de då känna efter att tag, att nej, det här var inte rätt för mig. Då har de i skolan fått höra att du är praktisk.

Till Sigbritt, som arbetar på grundskolan, ställde vi en del frågor som handlar om elever i riskzonen för att inte fortsätta till gymnasiet;

Ja, jag stöter ibland på elever som inte tänker fortsätta till gymnasiet, men det är inte många. Ofta har jag fått de eleverna att söka ändå, ifall de ändrar sig under sommaren. Där känner jag att vi inte har något annat alternativ.

Sigbritts avsaknad av alternativa vägar än gymnasiet tolkar vi som att många elever känner sig tvungna att fortsätta studera. Tvånget leder till omotivation och i vissa fall felval, vilka i sin tur kan bidra till skoltrötthet och i förlängningen avhopp.

5.3.2. Har dropoutsen fått tillräckligt med information och vägledning?

Vi frågade samtliga vägledare som vi intervjuade ”Tror du att dropoutsen fått tillräckligt med information och vägledning inför sitt gymnasieval?” och deras svar kommer vi att presentera här.

Jag tror nog att de har fått det, men frågan är om de varit mottagliga för det. På grundskolan tror jag att de som kanske mest skulle behöva det kommer inte så gärna. Att de elever som är mest klara över vad de vill göra och som har mest förkunskaper, som tagit reda på mest fakta själva, de går in till studievägledaren också för att diskutera sitt val och enas om vilket bra val det kommer att bli. Medans de elever som kanske verkligen skulle behöva det, de kommer inte på mötena, de kommer inte och pratar, de söker inte informationen. Så det är ju ett problem såklart. (Sten)

Detta bekräftades även av Sigbritt; ”Om man är duktig i skolan behöver man kanske inte träffa mig. Oftast när de kommer är de nöjda med att få reda på hur många poäng de behöver och så där”. Siv har många års yrkeserfarenhet och har tidigare arbetat på grundskolan. Hon svarade så här på vår fråga;

Jag tror man jobbar väldigt mycket på grundskolan med att just få dem att göra så medvetna val som möjligt. Men det finns ju många faktiska omständigheter. Många grundskolor har skurit ner på sina SYV-tjänster. Det kan vara någon som jobbar halvtid på en skola men som egentligen behövs på heltid, att det helt enkelt är en för liten resurs. Och då är det ju inte så himla lätt att göra ett bra jobb.

Vi tolkar Sivs uttalande som att problemet i de fall då elever riskerar att inte få tillräckligt med information och vägledning på grundskolan inför fortsatta studier är strukturellt betingat. Det har att göra med resurser som avsätts för studie- och yrkesvägledningsverksamheten och då dessa är knappa blir resultatet att eleverna får betala notan i form av felval.

Vår tolkning är att problemet dyker upp först efter att valet är gjort och utbildningen påbörjad. Det är när skolan dragit igång som eleverna kan känna av om de valde rätt och trivs eller inte. Här tror vi att de elever som går ut grundskolan med ofullständigt betyg och därför inte haft någon större valmöjlighet än att kanske gå ett Individuellt program, ofta ligger i en riskzon för att avbryta studierna.

5.3.3. Skolans arbete för och syn på dropouts

Vi ville veta hur skolorna jobbar med dropoutsen och om de upplever det som ett problem att elever hoppar av. Sonja ser avhopp som ett litet problem på de program som hon ansvarar för på sin gymnasieskola. Hon berättar att ett år var det dock en hög andel som gjorde avbrott och just det året hade de ingen studieverkstad. Sonja kopplar avhopp med att eleverna behövde mer hjälp än vad de fick och detta kan ha varit en orsak till den höga andelen avhopp just det året. I studieverkstaden arbetar just nu två specialpedagoger som hjälper eleverna som kommer dit med sina studier.

Sigbritt samarbetar med studiecoachen på sin skola för att nå ut till elever som ligger i riskzonen för att inte klara av skolan. Hon tycker att det samarbetet fungerar bra och det blir en naturlig ingång till eleverna. Hon uppmuntrar även elever att komma och prata med henne, speciellt de elever som ligger på gränsen till att inte bli godkända. Sten ser avhopp som ett litet problem på sin arbetsplats;

Rent skolmässigt så har vi ju inte många avhopp, så så sett är det inget stort problem. Vi är hela tiden skyldiga att hjälpa dem så mycket det går. Men ibland kommer beslutet från deras håll, för någon gång händer det att man kommer till ett ställe där man inte vet hur man ska lösa problemet här, utan det kan faktiskt vara själva problemet; att du inte vill vara här.

Sten arbetar på en fristående gymnasieskola och vi var nyfikna på hur dessa skolor, i konkurrens med de kommunala gymnasieskolorna, försöker få ett så stort antal elever som möjligt till sin verksamhet. Vi frågade även om de arbetar på något särskilt sätt för att behålla så många elever som möjligt;

Vi vill inte behålla en elev mer än någon annan skola, för om eleven inte trivs eller känner sig helt felplacerad, då kommer inte resultatet bli bra för någon. Men om någon inte trivs på skolan så pratar vi om varför de inte trivs och sen hjälper vi dem till en annan

skola. Vi slåss inte med näbbar och klor om eleverna och baktalar varandra, det är faktiskt ganska schysst stämning skolorna emellan.

Stina berättar lite om hur skolan arbetar med att få eleverna att bli motiverade;

Det är ju lite från fall till fall... Sen har vi ju elevvårdsteamet som består av rektor, kurator, skolsköterska, SYV och specialpedagog. Och det är ju lite så att det inte är säkert att eleven söker upp mig när den behöver bli motiverad. Den kan ju gå till specialpedagogen eller skolsköterskan eller kuratorn lika så.

Stina ser avhopp som ett stort problem ur skolans synvinkel. Ju färre elever skolan har desto mindre pengar får den. Hon ser det även som ett misslyckande från skolans sida att de inte har motiverat och engagerat eleverna tillräckligt för att de ska vilja gå kvar på skolan.

5.3.4. Vägledarnas syn på gymnasiet som frivillig skolform

Vi ställde frågan ”Andelen elever som börjar gymnasiet har blivit fler med åren, och färre hoppar av nu för tiden. Vad tror du detta kan bero på?” i intervjuerna med alla vägledare. Svaren kommer vi att presentera och analysera i detta stycke. De ser ganska olika ut och vi börjar med Stinas;

Jag hoppas väl att det beror på att vägledning på grundskolan har blivit bättre... Och förhoppningsvis att det kommer att uppmärksammas att det är nödvändigt och att det satsas mer pengar också. Men sen så är det ju också så att gymnasiet egentligen inte är frivilligt idag. Förr kunde man gå direkt ut i jobb. Det kan man idag också, men det är inte så vanligt, alltså så... Gymnasiet har blivit mer självklart. Även om man ska jobba på Mc Donalds så vill de ändå att du ska ha gymnasiet. Det heter att det är frivilligt, men det är ju inte det.

Stina utgår från vägledarperspektivet och hoppas att det är just vägledningen på grundskolan som förbättrats, medan Sten ser till arbetsmarknadens ökade kvalifikationskrav och att gymnasieskolans utbud har breddats;

Lågkonjunktur, få arbetstillfällen. De så kallade okvalificerade jobben försvinner mer och mer. Det här med att konkurrensen ökar på arbetsmarknaden, det tror jag det är. Men sen också tillväxten av skolor, de otroliga möjligheterna som finns idag och utbudet av

skolor, program, utbildningar och specialinriktningar... Ökade valmöjligheter och att man lättare hittar någonting som man tycker passar, skulle jag kunna tänka mig. Man kan väl säga att vi har en tolvårig grundskola, men den är ju de facto frivillig ändå, för man är ju inte tvingad att gå den.

Vägledarespondenterna menar, i enighet med såväl Becknes som Murrays teorier (vilka vi även nämner i 2.4. Möjliga konsekvenser för dropoutsen), att ungdomar som inte fullföljer en gymnasieutbildning hamnar i en mycket svår position i förhållande till arbetsmarknaden, då de står utan slutbetyg (Beckne 1974 & 1994, Beckne & Murray 1994). Denna tes var även något som vi till viss del utgick ifrån då vi valde ämne för vår uppsats; även fast gymnasiet i teorin är frivilligt, så har det i praktiken blivit mer eller mindre obligatoriskt med ett slutbetyg för att kunna få ett arbete.

5.3.5. Alternativ till att gå gymnasiet

Vi frågade våra vägledarespondenter vad de ser för alternativ till att gå gymnasiet. Här kommer vi att redovisa vad vägledarna vi intervjuat svarade på den frågan. Som vi påvisar i föregående stycke, så är våra vägledarespondenter överrens om att den allmänna uppfattningen idag är att gymnasiet är en frivillig skolform, men ändå inte.

När vi intervjuade Sigbritt kom det fram att hon helt saknar alternativ att hänvisa till de elever som av olika anledningar inte vill fortsätta från grundskolan till gymnasiet. Hon hade också gärna sett en helt praktisk yrkesutbildning på gymnasiet. Siv däremot, hade en positiv syn på möjligheterna för dropouts. Hon vände på problematiken på så sätt att hon betonade att det egentligen inte är individens eget fel att den inte klarat sig igenom utbildningssystemet (vilket man annars lätt kan få en snedvriden uppfattning av, och som vi skriver om i 2.4. Möjliga konsekvenser för dropoutsen).

Det framgick under vår intervju med Stellan att de ungdomar vars sysselsättning inte går att se, oftast går till arbetsförmedlingen i stället, inte gör någonting eller så jobbar de svart. Dessa dropouts, som inte heller kan nås via brev eller på annat sätt, utgör alltså ett mörkertal för den kommunala uppföljningen. Vi frågade Stellan vilken typ av sysselsättning som efterfrågas av dropoutsen som deltar i deras verksamhet och hur stor del av dem som är inställda på att återgå till studier; ”Det är ju studie- och yrkesvägledning som vi pysslar med här, och vårt största mål är att hitta praktikplatser till de som hoppar av mitt i terminen, för då kan man inte göra så mycket annat”.

5.4. Sammanfattande analys

Enligt syftet att ”Mot bakgrund av den svenska arbetsmarknadens alltmer ökade krav på kvalifikationer och utbildning, vill vi undersöka varför vissa ungdomar hoppar av gymnasiet” (s.6), anser vi att vi fått en förståelse för att orsakerna till avhopp är en blandning av individuella och strukturella faktorer. I dropoutrespondenternas egna berättelser, som vi med hjälp av Beckne tolkat, finns både inslag av objektiva (exempelvis utsortering) och subjektiva förklaringar (så som skoltrötthet) till deras avhopp från gymnasiet.

Våra vägledares respondenter menar att den största individuella orsaken med subjektiv förklaring till att ungdomar gör avhopp från gymnasiet är just skoltrötthet, som vi tidigare tolkat kan bero på till exempel omotivation och understimulans. De strukturella orsakerna med objektiva förklaringar kan vara sådana som utsortering (vilket vi såg tecken på i intervjun med Ulf) och brist på alternativ sysselsättning.

Vi kan i vårt resultat se att de strukturella och individuella orsakerna går in i varandra. Att inget annat alternativ än gymnasiestudier finns att erbjuda elever efter grundskolan gör att de mer eller mindre är tvingade att påbörja det frivilliga gymnasiet (objektiv förklaringsmodell). Felval och vantrivsel leder till omotivation och skoltrötthet som senare kan resultera i avhopp (subjektiv förklaringsmodell). Våra samtliga vägledare ser gymnasiet som nästintill obligatoriskt. De intervjuade dropoutsen håller inte med, då de är ense om att gymnasiet är en helt frivillig skolform. Båda våra dropouts har dock fått uppleva konsekvenser av sitt studieavbrott, i form av svårigheter på arbetsmarknaden.

6. AVSLUTNING

Nu har vi kommit fram till den avslutande delen av denna uppsats, i vilken vi med egna reflektioner kommer att föra ett resonemang om resultatet vi uppnått med våra intervjuer och analysera detta, genom att koppla respondenternas berättelser till litteraturen vi redovisar i teorikapitlet. Vi för även en diskussion om för- och nackdelar med vårt val av metod och om den litteratur vi använt oss av samt bedömer dessa kritiskt. Slutligen kommer vi att presentera ett förslag till vidare forskning.

6.1. Egna reflektioner

Vår förförståelse i den inledande fasen av uppsatsskrivandet var att den som hoppar av skolan självfallet gör det av en eller flera anledningar, men att det nog inte är så väldigt vanligt att man fått ett jobb nuförtiden. Den ekonomiska vinningen med att arbeta i stället för att gå färdigt skolan, och/eller (som tidigare nämnts i 2.1. Studieavbrott under den senare hälften av 1900-talet och idag) att jobbet man hade vid sidan av skolan tog för mycket tid för att man skulle hinna och orka studera, var ett vanligare förekommande scenario förr. Med detta i åtanke ville vi ta reda på vilka orsaker som är vanliga då vissa ungdomar hoppar av gymnasiet idag. Vi ser det som att vår studie undersökt individens perspektiv på studieavbrott genom intervjuerna med två dropoutungdomar och ett mer strukturellt synsätt på problematiken ur studie- och yrkesvägledarnas synvinkel. Individuella och strukturella orsakssamband går dock ofta in i varandra, särskilt då strukturen i hög grad påverkar individens beslut.

Innan vi genomförde intervjuerna och samlade in övrig empiri, trodde vi att gå ut i praktik är vad som gäller för de flesta dropouts idag, vilket också bekräftades i intervjuerna med vägledarna. Däremot hade ingen av dropoutsen som vi intervjuade själva någon erfarenhet av praktik. Den huvudsakliga uppgiften i yrkesrollen som vägledare är att informera om och visa på olika alternativ inom studier och yrken. Vi har kommit fram till att några andra förslag än antingen olika former av utbildning eller arbeten att presentera för människor som söker sig till oss för att få hjälp, inte finns. Detta blir extra tydligt som studie- och yrkesvägledare på grundskolan, där man arbetar för personer som är väldigt unga, oerfarna och i vissa fall även omogna, då de står inför sitt första viktiga vägval som kan komma att bli avgörande för den framtida karriären. Vi kan dra en parallell mellan Stens teori och vad författarna av WATCH (Sigurdardottir, Birgisdottir & Jonsdottir 2004) menar, nämligen att elever på högstadiet som egentligen skulle behöva vägledning, inte söker hjälp hos studie- och yrkesvägledaren. För de riktigt skoltrötta eleverna som saknar behörighet till

gymnasiets nationella program och ändå inte vill fortsätta gå i skolan, finns inget annat alternativ än att börja på IV och där igenom få gå ut i praktik.

Våra två dropoutrespondenter såg inte på sitt eget avhopp från gymnasiet som ett misslyckande. Vi upplevde Ulfs berättelse om sitt avhopp från IV som motstridig, då han menade att om han fortsatt på gymnasiet kanske han hade läst på Hotell- och restaurangprogrammet idag, men ”inte varit glad”. Detta tolkar vi som att Ulf blivit väldigt skoltrött, även om han kommit in på ett nationellt program som han valt utifrån eget intresse. Nu är han i stället utan sysselsättning och ser vägen till att få ett jobb som lång. Även Unni var vid intervjutillfället arbetslös, men uttryckte att hon inte upplevde sin situation som särskilt stressande eller svår och hon ansåg att gymnasiet är helt frivilligt. Vi tolkar hennes upplevelse av bemötandet på arbetsförmedlingen som att hon inte kände att personalen tog emot hennes önskemål på ett flexibelt sätt. Vi tror dock att Unni genom sin inställning vill rättfärdiga inför andra, och kanske även intala för sig själv, att beslutet att hoppa av var rätt. En skillnad i intervjuresultatet med Unni och Ulf som vi ser, är att Unni endast vill förklara sitt avhopp subjektivt, utifrån henne själv, medan Ulf snarare pekar på strukturella orsaker till sitt studieavbrott.

Angående möjliga konsekvenser för dropouts så kan dessa ses ur både individuella och strukturella perspektiv. Exempelvis långvarig arbetslöshet som leder till utanförskap för den enskilde och kostnader för det övriga samhället, tror vi kan bidra till den allmänna synen på dropoutungdomar som misslyckade personer. Detta stigmatiserar i sin tur dropouts ytterligare. Vår egen uppfattning om gymnasiet och huruvida det är frivilligt eller obligatoriskt, som vi kommit underfund med under arbetet med denna uppsats, är att detta helt beror på vad den enskilda eleven vill uppnå. Vi anser att gymnasiet är frivilligt att gå för den som har andra tydliga mål än fortsatt utbildning under de närmaste tre åren framför sig, det vill säga en alternativ väg att välja. Men för de allra flesta niondeklassare tror vi, i likhet med våra samtliga vägledarrespondenter, inte att så är fallet med tanke på hur svårt det är för ungdomar att få jobb (vilka som helst) idag. Så i praktiken blir alternativet att gå gymnasiet i det närmaste obligatoriskt, enligt vår analys.

En intressant upptäckt som vi gjorde genom intervjuerna var att varken Unni eller Ulf hade några dokumenterade svårigheter i skolan. Både litteraturen och våra vägledarrespondenter nämnde däremot detta som en av orsakerna till avhopp, speciellt hos elever från de studieförberedande programmen. Ulf och Unni sade sig i stället vara skoltrötta och att det var anledningen till deras avhopp. Vi tror att tvånget att gå i grundskolan i sig bidrar till skoltröttheten som många elever upplever. Då deras deltagande i verksamhetens

undervisning inte är frivilligt och formerna av densamma ofta upplevs som enformiga, inrutade och många gånger för teoretiska, tycker vi inte att det är konstigt att de tröttnar.

Vår uppfattning, utifrån intervjuer och Mogrens bok ”Sluta skolan!” (2003), är att grundskolan med sin skolplikt verkar ha en rädsla för att låta eleverna vara sina egna individer. Vi tror att den därför tvingar in alla elever i samma led för att lära sig torra fakta i ämnen som anses viktiga att kunna, enligt läroplanens förutbestämda mål som gäller för alla. De som inte lyckas nå upp till dessa kunskapsmål blir på ett eller annat sätt utsorterade (vilket vi tidigare har nämnt i 2.3. Utsorteringen i skolan). Elevers upplevelser av skolgången i grundskolan tror vi speglar deras syn på studier i allmänhet för en tid efteråt. Om de fortsätter till gymnasiet med en positiv eller negativ bild av vad utbildning innebär, tror vi är avgörande för huruvida de kommer att lyckas med sina gymnasiestudier eller inte. Vi har dock även en motsäggande teori; att negativa erfarenheter från grundskolan kan omvändas till att man i stället upplever gymnasiet som positivt i jämförelse (och vice versa).

Det utökade utbudet av programinriktningar på gymnasieskolorna, som vi bland annat kunnat se i och med friskolornas frammarsch på marknaden under de senaste åren, ser vi som positivt. Vi är däremot lite bekymrade över att kanske inte alla fristående gymnasieskolor uppfyller behovet av studie- och yrkesvägledning, då tjänsterna ofta är på halvtid. Vem ska dropoutsen vända sig till när de inte har en vägledare tillgänglig på skolan? Som även framkom av vår intervju med Sten, så finns det numer något för alla, förutsatt att de har de betyg som krävs för att komma in. För de elever som av olika anledningar inte blir behöriga att söka de nationella programmen, eller vars betyg inte räcker till i den tuffa konkurrensen, återstår fortfarande bara IV eller PRIV (Programinriktat IV) och eventuell praktik inom dessa.

6.2. Metoddiskussion

Syftet med vår studie var ursprungligen att höra dropoutungdomars egna berättelser och därav gjorde vi valet av kvalitativ i stället för kvantitativ undersökningsmetod. Då dessa personer försvunnit ut ur skolsystemet visade de sig vara mycket svåra att hitta. Kravet på sekretess var en faktor som komplicerade vårt sökande efter dropouts via vägledare på skolor, den kommunala uppföljningen och arbetsförmedlingen. Av detta drar vi slutsatsen att om vi i stället gjort en kvantitativ undersökning och till exempel delat ut enkäter till dropouts via dessa instanser, så är det möjligt att vi kunnat få svar från många fler respondenter, då de säkert uppfattat undersökningen som mindre personlig. Vi anser dock att vår kvalitativa metod bättre besvarar syftet och frågeställningen med denna studie.

Varför vi valde att intervjua vägledarna istället för att skicka ut enkäter var för att vi ville få egna utförliga svar om arbetet med dropouts. Vi skickade de semistrukturerade intervjuguiderna till dem en dag i förväg och det finns både för- och nackdelar med att delge respondenter frågorna innan intervjutillfället. En fördel är att det kan upplevas som en trygghet för intervjupersonen att veta vad man ska prata om. Som intervjuare kan man gå miste om spontana och uppriktiga svar, då dessa kan vara inövade, vilket blir till en nackdel. Vägledarespondenterna var betydligt lättare att komma i kontakt med och få att medverka i vår studie än dropoutsen. Detta tror vi har att göra med att de intervjuades i egenskap av deras yrkesroll och hade ett intresse av att dropoutproblematiken belyses. Deras relation till oss som intervjuar är professionell, jämfört med hur det är för dropoutungdomar som "bara" är sig själva. Vi tror att dropoutsen kan känna sig utelämnade och i ett underläge av att få personliga frågor om studieavbrott, som av många ses som ett misslyckande.

Vi kände en viss vanmakt inför att överlåta ansvaret att försöka få tag i respondenter till andra personer, då vi inte kunde försäkra oss om att dessa helt satte sig in i syftet med vår studie. Frågan blir hur detta i så fall förmedlas vidare till potentiella informanter? Hade vi haft möjlighet genom flera kontakter så hade vi hellre hört av oss direkt till de ungdomar vi var intresserade av att intervjua. Samtidigt finns det alltid risker med att använda sig av information som man får av respondenter som man känner privat. En del av de kontakter vi har och som vi vet om har hoppat av gymnasiet, är goda vänners vänner eller familjens bekanta. I dessa fall kände vi oftast till personens bakgrund och privata anledningar som lett till studieavbrottet, vilket innebär dels en alltför stor förförståelse för informantens situation som bland annat kunnat resultera i att vi ställde ledande i stället för öppna frågor. Vi kanske även skulle undvika att alls ställa vissa frågor, som vi trodde oss redan veta svaren på eller misstänkte kunde vara känsliga. På så sett dras studiens reliabilitet ner. Det kan även vara svårt ur respondentens perspektiv att berätta om sitt privatliv och svara ärligt på frågor till en intervjuare som den känner. Men å andra sidan kan det vara tvärt om också.

På grund av tekniska problem gick ljudfilerna av två intervjuer (en med en vägledare och en med en ungdom) förlorade innan vi hunnit transkribera hela det inspelade materialet. Vi hade dock skrivit ut ungefär hälften av vad som sagts och resten fick vi komplettera ur minnet. Dessa delar har vi valt att inte använda oss av i form av citat, då respondenternas svar är konstruerade av oss i efterhand. Därmed kan sammanlagt ungefär en timmes intervju räknas som ett bortfall. Vi är medvetna om att validitet och reliabilitet är begrepp som bör finnas med i undersökningar, men vårt arbete är genomfört med en kvalitativ metod och empirin utgår från resultatet av intervjuer. Med endast åtta respondenter går det inte att

generalisera i våra sammanställda tolkningar och analyser, däremot kan vår undersökning ses som en fallstudie som kan ge förståelse för andra liknande fall.

6.3. Litteratordiskussion/källkritik

Som vi nämnde i teorikapitlet var Rolf Beckne i princip den enda svenska forskare på ämnet dropouts som vi fann litteratur av. Hans böcker kan anses gamla, då både utbildningsväsendet och arbetsmarknaden har genomgått stora förändringar sedan de skrevs under 1970- 80 och 90-talen, men vi tycker ändå att hans teorier håller även idag.

En tanke som slagit oss under läsningen är att nästan samtliga författare konstaterat att lite forskning gjorts ur dropouts egna perspektiv. Vi har alltså haft en del svårigheter med att hitta litteratur som beskriver elevernas situation och upplevelser av skolan. Däremot har vi funnit viss engelskspråkig litteratur om undersökningar som har gjorts om dropoutproblematik i utlandet, vilka även kan appliceras i det svenska skolsystemet.

Alla undersökningar gjorda för Skolverket och Arbetsförmedlingen som vi läst till denna studie har handlat om strukturer, utbildningsproblematik och arbetsmarknadspolitik. I dessa förekommer mycket dystert statistik, då alla prognoser pekar åt samma håll gällande ungdomsarbetslöshet i allmänhet, men specifikt i dropoutsens fall. Mogren med sin bok ”Sluta skolan!” blev nästan som en frisk fläkt för oss att läsa. Han har extrema åsikter och teorier som ibland tangerar konspirationsnivåer, men också mycket konstruktiv kritik till den svenska skolmodellen som vi anser är väl befogad och tankvärd.

6.4. Förslag till vidare forskning

Under uppsatsens gång har vi blivit nyfikna på huruvida de fristående gymnasieskolorna tillgodoser sina elevers behov av studie- och yrkesvägledning. Det har visat sig att denna skolform saknar ett uppföljningsansvar för dropoutsen, därför tycker vi att vidare forskning på ämnet om vägledningsverksamheten är tillräcklig på fristående gymnasieskolor, vore intressant och relevant.

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor

Andersson, Annette, Damkjaer, Lisbeth & Lykke, Christa (2005). *Kompassen till ditt liv – Coachning i att skapa förändring*. Köpenhamn: Lindhardt og Ringhof Forlag.

Beckne, Rolf & Murray, Åsa (1994). *Dropout-problematik i ett europeiskt perspektiv*. Skolverket.

Beckne, Rolf (1974). *Studieavbrott i gymnasieskolan del 1-2 Problem och svårigheter i skolan*. Lund: DSU 1974:2.

Beckne, Rolf (1981). *Studieavbrott i gymnasieskolan Omfattning och orsaker*. Stockholms Universitet: Psykologiska institutionen SOU 1981:97.

Beckne, Rolf (1984). *Studieavbrott i gymnasieskolan. IV Bristande baskunskapers samband med studieavbrott*. Stockholms universitet: Psykologiska institutionen.

Dalen, Monica (2007). *Intervju som metod*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kronick, Robert F. & Hargis, Charles H. (1998). *DROPOUTS. Who Drops Out and Why – And the Recommended Action*. Springfield, Illionois: Charles C Thomas – Publisher, LTD.

Mogren, Lennart (2003). *Sluta skolan!* Stockholm (www.slutaskolan.nu).

Murray, Åsa (1994). *Ungdomar utan gymnasieskola. En uppföljningsstudie från 13 till 24 års ålder*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Reuterberg, Sven-Erik (1986). *Orsaker till studieavbrott och linjebytten i gymnasieskolan*. Göteborgs Universitet: Institutionen för pedagogik.

Selin, Göran & Tydén, Hans (2003). *Arbetsmarknaden för personer som avbrutit sina gymnasiestudier*. Arbetsmarknadsstyrelsen.

Sigurdardottir, Anna, Birgisdottir, Björg & Jonsdottir, Sigríður Hulda (2004). *WATCH – What Alternatives? Thinking Coping Hoping*. Island: Leonardo projekt. SPIDERWEB.

Thurén, Torsten (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Liber AB.

Elektroniska källor

<http://mah.se/Bibliotek/Soka-information/Sok-bocker/> (2009-09-22, kl. 10.36)

<http://www.skolverket.se/sb/d/1718#paragraphAnchor0> (2009-09-23, kl. 12.29)

<http://www.codex.vr.se/> (2009-11-05, kl. 20.34)

www.skolverket.se/publikationer?id=1105 (2009-11-23, kl. 14.03)

Presentation av respondenter

Unni är 21 år och hon hoppade av från Estetiska programmet, inriktning Teater, på gymnasiet. Idag är hon arbetslös.

Ulf är 19 år och han hoppade av IV-programmet på gymnasiet. Idag får han ekonomiskt bistånd från Socialtjänsten, eftersom han inte har någon annan försörjning.

Siv arbetar som studie- och yrkesvägledare på en kommunal gymnasieskola. Hon har ansvar för Samhällsvetenskapsprogrammet och Naturvetenskapliga programmet. Hon har även hand om ett IV-program som är musikinriktat.

Studie- och yrkesvägledaren Sonja arbetar även hon på en kommunal gymnasieskola och ansvarar bland annat för det Individuella programmet (IV) och Individuella programmets introduktionskurser för invandrare (IVIK).

Stina är anställd som studie- och yrkesvägledare på en kommunal gymnasieskola. Hon har hand om Handelsprogrammet, IV och IVIK.

Sigbritt är vår respondent från grundskolan där hon jobbar som studie- och yrkesvägledare fyra dagar i veckan och en dag i veckan jobbar hon på en gymnasieskola, med det IV-programmet med inriktningen Barn och fritid.

Sten är den enda av våra respondenter som arbetar på en fristående gymnasieskola, som studie- och yrkesvägledare. Han ansvarar för Fordons- och Energiprogrammen.

Stellan är studie- och yrkesvägledare och arbetar som handläggare inom det kommunala uppföljningsansvaret.

Intervjuguide: Dropouts

- Kön, ålder?
- Vad har dina föräldrar för utbildnings/yrkesbakgrund?
- Hur tänkte du när du valde gymnasieprogram?
- Vad hände när du valde att hoppa av skolan, kan du berätta lite om innan och efter?
- Har du någon gång haft svårigheter i skolan? Fick du i så fall hjälp?
- Fick du tillräckligt med information och vägledning inför ditt gymnasieval?
- Vem eller vilka pratade du med innan du hoppade av? Var du i kontakt med gymnasieskolans studie- och yrkesvägledare innan avhoppet och vad hände i så fall i det mötet?
- Har du kunnat prata med dina föräldrar om skolan? Vilken är dina föräldrars inställning till skola och arbete?
- Kan du berätta om din livssituation idag? Vilka umgås du med? Känner du fler som har hoppat av skolan?
- Hur försörjer du dig idag? (Om över 18 år).
- Vill du berätta om hur du ser på din framtid på kort och lång sikt?
- Pratar du med någon/några om din situation? Vad säger de om ditt val? Påverkar det hur du själv känner kring din situation?

Intervjuguide: Studie- och yrkesvägledare inom gymnasieskolan

- På vilket sätt har du kommit i kontakt med dropouts?
- Från vilka program hoppar flest elever av?
- Ungefär hur många kommer tillbaka efter att ha slutat?
- Vilka anledningar uppger eleverna till att de vill sluta gymnasiet?
- Hur gör du för att få en omotiverad elev att motivera sig?
- När vet man att det är dags att släppa taget?
- Vad tänker eleverna om framtida studier och yrken?
- Har de haft svårigheter i skolan tidigare? Har de i så fall fått hjälp?
- Fick de tillräckligt med information och vägledning inför sitt gymnasieval?
- Kan man se något mönster bland de elever som hoppar av (socioekonomisk bakgrund, könstillhörighet, etnisk tillhörighet)?
- Hur ser stödet hemifrån ut?
- Enligt statistiken så har både andelen gymnasieelever ökat och avhoppare minskat med åren. Vad tror du detta beror på?
- Ser ni avhopp som ett stort eller litet problem på skolan?
- Vad kommer att krävas för att komplettera betyget och gå till urvalsgrupp två (om ungdomarna i framtiden vill studera vidare på högre nivå)?

Intervjuguide: Studie- och yrkesvägledare inom grundskolans senare år

- När börjar ditt arbete med eleverna?
- Är du med i elevvårdsteamet?
- Tycker du att din arbetstid räcker till för att ge eleverna tillräckligt med information och vägledning inför sitt gymnasieval?
- Vad handlar dina vägledningssamtal om?
- Vilka elever söker sig till dig för vägledning?
- Uppmuntrar du enskilda elever att komma och prata med dig?
- Hur fångar du upp elever som du känner ligger i riskzonen?
- Hur gör du för att få en omotiverad elev att motivera sig?
- Hur ser kontakten med föräldrar ut? Kontaktar de dig eller är det du som kontaktar dem?
- Har du haft någon kontakt med dropouts?
- Vilka ser du som de mest bidragande svårigheterna till att elever riskerar att inte klara av skolan?
- Kan man se att vissa gör mer underbyggda val än andra?
- Vilken tror du är den största påverkansfaktorn (familj, vänner, intresse etc.)?
- Har du stött på elever som inte planerar att fortsätta till gymnasiet? Försöker du påverka deras beslut?
- Hur påverkas eleverna av de nya meritpoängen?

Intervjuguide: Studie- och yrkesvägledare inom det kommunala uppföljningsansvaret

- Kan du berätta lite om er verksamhet? Vilken roll har du?
- Ni erbjuder drop-in-vägledningssamtal mellan 1,5 och 5,5 timmar om dagen. Hur många vägledare finns här? Är trycket stort eller litet?
- Samarbetar ni med några andra instanser? Hur ser det i så fall ut?
- Vilka särskilda insatser erbjuder ni för ungdomar som ni arbetar med?
- Kan du berätta lite om det kommunala uppföljningsansvaret?
- Vilken tror du är den vanligaste sysselsättningen för ungdomar mellan 16 och 20 år (som inte går i skolan)?
- Kan man se något mönster bland ungdomarna som hoppat av gymnasiet (socioekonomisk bakgrund, könstillhörighet, etnisk tillhörighet, utbildningsinriktning och syn på utbildning)?
- Hur stor andel ungdomar som hoppat av gymnasiet får jobb/hamnar i praktik?
- Vilka praktikplatser efterfrågas? Är några branscher mer populära än andra?
- Hur tror du att de som gör praktik ser på att de får samma ersättning som för att gå i skolan (1050 kr/mån) fast de kanske är på en arbetsplats heltid?
- Vilken typ av utbildning efterfrågas? (Universitet eller KY till exempel?)
- Kommer ungdomarna hit en gång eller många fler gånger? Följer föräldrar med sitt barn hit någon gång?
- På vilket sätt kan dessa ungdomar bli anställningsbara utan ett slutbetyg?
- Vad tror du att ungdomarna tänker om framtiden?
- Hur skulle du beskriva stämningen bland ungdomar som kommer till er verksamhet? Är det annorlunda för dropoutsen?
- Ser ni dropouts som ett stort eller litet problem i er verksamhet?
- Enligt statistiken så har både andelen gymnasieelever ökat och avhoppare minskat med åren. Vad tror du detta beror på?